

Økse

Øksen er et af de vigtigste færdighedsmærker, som spejderne skal tage. De fleste juniorspejdere glæder sig meget til at tage deres øksebevis. Der er noget ganske særligt ved at være med til at kløve brænde til bålet eller spidse en rafte til lejrarbejderne.

Øksen er et tungt og skarpt værktøj, som skal håndteres med omhu. Øksen må ikke bruges af spejdere, der ikke har øksebevis. Det er vigtigt at kunne håndtere en økse sikkert.

Målgruppe

Junior 10 – 12 år

Spejderne skal:

- Kunne bruge øksen på en sikker måde
- Kunne indrette en huggeplads på en lejr
- Kunne kontrollere en økse inden brug
- Kende sikkerhedsreglerne og vide, hvorfor de er som de er
- Vide hvordan man opbevarer en økse

Hvis I vil udvide mærket, kan spejderen arbejde med:

- Viden om hvordan man vedligeholder en økse
- Kendskab til navnene på de forskellige dele af øksen

Varighed:

2-3 møder for at sikre at reglerne ikke bliver glemt

Spejderne skal kunne demonstrere, at man stadig kan huske reglerne efter et par uger.

Feedback/videreudvikling af mærket:

Har du en velegnet aktivitet eller en idé til, hvordan mærket kunne tilpasses/videreudvikles? Så skriv til program@dds.dk

Forslag til forløb:

Aktivitet	Møde 1	Møde 2	Møde 3
Intro	Introduktion til Øksemærket. Sikkerhed... sikkerhed ... sikkerhed	Repetition af sikkerhedsregler samt træning i brændehugning	Lav en huggeplads. Del en tynd rafte i 2 rafter med økse fremfor sav.
			Patruljeløfte (se evaluering)
Aktivitet	Tilspidsning af rafter, så der går mindst mulig rafte til spilde, og man får noget optænding	Konkurrence i antal stykker fra en brændeknude	Spejderne skal 2 og 2 fortælle sikkerhedsreglerne til en leder. Udlevering af øksebeviser.

Aktiviteter:

Slib en økse: aktiviteter.dds.dk/aktivitet/983

Baggrundsinfo, tips og ideer:

Sikkerhedsregler for brug af økse:

Øksehovedet

Det allervigtigste er at kontrollere, om øksehovedet sidder fast. Det gøres ved at tage fat om øksehovedet med den ene hånd og om skaftet med den anden. Hvis øksehovedet kan rokke, må øksen ikke bruges.

Hold afstand

Alle andre skal være mindst 2 m væk, når man bruger øksen. På denne måde minimeres risikoen for, at nogen bliver ramt af øksen eller et stykke brænde.

Huggeblokken skal være så stor, at den kan stå stabilt og ikke rokker. Grav evt. jorden under huggeblokken til, så brændet får et plant og stabilt sted at stå, mens der hugges.

Huggepladsen skal være tydeligt markeret. Det bedste er at indramme den til tre sider med stolper og snor, der sikrer, at eventuelle tilskuere er minimum 2 meter væk fra øksen og eventuelt flyvende brændestykker.

Hugget brænde flyttes til den ene side af huggepladsen eller uden for huggepladsen, hvor de øvrige spejdere kan tage det og placere det i brændeskjul. Sørg i det hele taget for, at huggepladsen altid er ryddet for træstykker, så ingen snubler eller skrider, mens der hugges brænde. Mindre splinter og træstumper kan med fordel samles og bruges som småt optændingstræ. Saml det og pak det i en pose, mens det er tørt. Saml ikke brænde på huggepladsen, imens en anden hugger brænde.

Fodtøj

Hvis uheldet er ude, og øksen smutter, er solide læderstøvler mere sikre end sandaler eller kondisko. Husk, at lederne altid går foran med et godt eksempel.

Stå med spredte ben i tilpas afstand fra huggeblokken:

Tilpas afstand er øksens længde plus din underarm. Tjek, at afstanden er rigtig, ved at hugge i huggeblokken uden brænde på. Du skal stå, så du naturligt rammer midt i blokken. Skulle du ramme ved siden af træet, eller smutter øksen, er risikoen for, at du rammer dine ben mindst, når du står med spredte ben. Når du bliver træt, skal du holde pause eller overlade øksen til en anden. Træthed betyder, at du kan miste koncentrationen eller grebet om skaftet og begge dele kan medføre ulykker. Det samme gælder, hvis du får ondt i hænderne (fx begyndende vabler).

Om at hugge en tyk rafte over

Det er oftest hurtigere at bruge en sav, hvis træet er tykt. Hvis du alligevel vælger at bruge øksen, skal du hugge i v-form. På den måde hugges spåner af, du undgår at øksen kiler sig fast.

Opbevaring

Man kan komme til skade ved at træde på en økse, der ligger på jorden. Øksen bliver heller ikke væk, hvis den er på sin plads, når den ikke er i brug. Sæt øksen i huggeblokken, så æggen er helt dækket. Øksen skal pakkes væk i regnvejrs, når alle forlader lejren samt om natten.

Bær øksen korrekt. Hvis du skal bære øksen over længere strækninger, skal den være i etui. Over kortere afstande skal man holde nede om øksehovedet med æggen bagud, så du ikke risikerer at ramme andre, du passerer på vejen, og så du ikke rammer dig selv, hvis du falder.

Se efter, om øksen er skarp og uden hakker i æggen. En skarp økse kiler sig fast i træet. En sløv økse glider lettere af på træet og kan ramme benet på den, der bruger øksen. Man bruger desuden flere kræfter ved at hugge med en sløv økse end med en skarp økse. Se afsnit om vedligehold for vejledning til at slibe en sløv økse.

Rengøring

En våd og snavset økse rustner og bliver sløv. Når øksen er rengjort, skal den lægges i hylster. Harpiks kan renses af med husholdningssprit. Hvis der er længe til, at øksen skal bruges igen, bør den smøres med en olie. Det forhindrer øksen i at ruste.

Kløve med kile

Tykke brændestykker kan kløves med en kile og en kølle/mukkert. Stil det stykke træ, der skal flækkes på huggeblokken. Sæt kilen i træet, så den går lige gennem kernen. Bank kilen igennem med køllen/mukkerten. På et tidspunkt vil træet give sig, og kilen kan flyttes til næste ønskede brudflade.

Brug **aldrig** øksehovedet som hammer. Det kan gøre øksehovedet løst og dermed skabe farlige situationer.

Om øksen

Øksen består af et skaft og et hoved. Den skarpe kant, man hugger med, hedder æggen, og bagsiden af hovedet kaldes nakken.

Det er vigtigt, at størrelsen af øksen passer til vedkommende, der skal håndtere den. Hvis du ikke kan styre øksen uden at holde længere oppe (tæt ved øksehovedet), er øksen for stor til dig. Brug en mindre økse. Den er lettere at styre.

Nedenfor er listet nogle af de almindeligste økser.

Miniøkse/Håndøkse/Turøkse er en lille let økse med et kort skaft. Den er ikke anvendelig til større opgaver, men er fin at have med på hike eller andre korte ture, hvor man på forhånd ved, at der skal tændes et lille bål.

Patruljøkse er den økse, de fleste spejdere bruger. Den fås i forskellige størrelser, der passer til børn.

Skovøkse er en større økse, der bruges til at fælde træer og til at kløve brænde. Den er mere effektiv en patruljøkse, men sværere at styre. Kan kun anvendes af større spejdere (troppspejdere, seniorer) samt ledere.

Flækøkse eller flækhammer er en speciel økse til at kløve brænde med. Den har et langt skaft og et smalt hoved med en sløv æg. Æggen er sløv for ikke at øksen skal kile sig fast i træet. Nogle flækøkser er lavet til også at slå kiler i. Kun store spejdere og ledere bruger flækøksen.

Vedligeholdelse

En økse skal holdes ren, tør og skarp. (Flækøksen behøver ikke at være så skarp).

Skærping

Brug en metalfil til at fjerne større hakker i æggen. Øksen slibes på en slibesten. Der findes flere forskellige typer slibestene, men der er altid to ting, man skal huske på:

- Stenen skal fugtes med vand eller et andet smøremiddel, afhængigt af hvilken sten man bruger.
- Øksehovedet skal altid holdes i samme vinkel (20-25 grader) i forhold til stenen, når man sliber.

Lederen kan med fordel overveje:

Hvis man har 2. års juniorer, der i forvejen har øksebevis og erfaring i at hugge med økse, kan man med fordel inddrage dem som undervisere i brug af øksen. Det vil både 1. års- og 2. års-juniorerne have glæde af.

Hvis der er tale om en stor juniorgruppe, kan det være et problem at have økser og huggeblokke nok, og der vil opstå meget ventetid for at prøve at håndtere en økse.

Man kan eventuelt låne nogle økser fra nabogruppen, men man kan også overveje at lave øksebeviset i et noget længere forløb, der fx inkluderer 'Bålmærket' og 'Survivor'.

Evaluering:

Aftal i patruljerne, hvordan I vil sikre jer, at I altid overholder sikkerhedsreglerne, når I arbejder med økse. Hvordan siger man det på en pæn måde til en kammerat, der har glemt en af reglerne?

Husk, at der er forskel på ond vilje og glemsomhed.

Følg op på regler og rammer løbende, især når der er en given lejlighed.

Gode links:

Læs artiklen [Bliv klog på økser](#)

Hvilken økse skal jeg bruge: dds.dk/artikel/guide-hvilken-okse-skal-jeg-bruge